

ПРИКАЗИ

Мр Маринко Лолић

Институт за филозофију и друштвену теорију
Београд

UDK-371.015

Приказ дела

НВ.LVII.4.2008.

Примљен: 20. X 2008.

ПЕДАГОШКА И НАУЧНА ДЕЛАТНОСТ ЉУБИЦЕ РАДУЛАШКИ

Љубица Радулашки

Сабране педагошке студије

Филозофски факултет

Православни богословски факултет у Београду, 2008

Пре нешто више од годину дана напустила нас је Љубица Радулашки, дугогодишњи предавач *историје педагошких теорија* на катедри за педагогију Филозофског факултета у Београду.

Љубица Радулашки рођена је 1939. године у бачком месту Мол. Основну школу завршила је у месту рођења, а диплому учитељске школе стекла је у Сомбору 1959. године. Дипломирала је на групи за педагогију Филозофског факултета у Београду 1964. године. Радилa је у Институту за савремену историју, а 1970 изабрана је за асистента за предмет *Историја педагогије* на Филозофском факултету у Београду.

Магистарски рад *Основне педагошке идеје у схватањима Војислава Младеновића* одбранила је на Филозофском факултету у Београду 1981. године.

Учествовала је у раду више стручних скупова и симпозијума посвећених педагошкој библиотеци *Будућност*, Вићентију Ракићу, Филипу Филиповићу и породичном васпитању. Дала је значајан допринос у раду конгреса педагога Србије и Југославије и у раду Трибине Педагошког музеја у Београду поводом обележавања јубилеја Доситеја Обрадовића, Војислава Бакића, Драгутина Прокића, Милоша Јанковића, Војислава Младеновића, Жан-Жака Русоа и других домаћих и страних теоретичара педагошке мисли. Учествовала је у раду Педагошког друштва Србије, била је члан Савета педагошког музеја у Београду, члан Савета Филозофског факултета у Београду и делегат Факултета у Скупштини универзитета.

На Филозофском факултету у Београду организовала је наставу за *општу и националну историју педагогије*, као и за *историју андрагошких идеја*.

Захваљујући великом ангажману пријатеља и поштовалаца Љубице Радулашки, на годишњицу њене смрти у издању *Православног богословског факултета у Београду* појавиле су се њене *Сабране педагошке студије*. То је, у нашој средини редак, диван гест велике пријатељске пажње и истински знак колегијалног уважавања научне и педагошке делатности наше ауторке. Издавање *Сабраних педагошких студија* Љубице Радулашки урађено је с великом љубављу и пажњом и има за циљ да омогући најширој научној јавности да у целини критички сагледа не само њен списатељски рад, већ и да на основу релевантних докумената критички валоризује и њену педагошку делатност на катедри за педагогију. Стога је у овој књизи, поред научних радова и библиографије Љубице Радулашки штампан и списак свих тема дипломских радова који су рађени и одбрањени под њеним руководством.

Било би заиста претенциозно ако бисмо покушали да у једном, кратком осврту дамо потпуну и довољно изнијансирану скицу за портрет Љубице Радулашки која би верно и целовито представљала њену педагошку и научну делатност и која би нас подсетила на њен лик уваженог предавача и омиљеног васпитача бројних генерација студената педагогије и андрагогије Филозофског факултета у Београду. Стога ћемо у овом кратком осврту на њене *Сабране педагошке студије*, које представљају суму њеног научног стваралаштва, нашу пажњу усмерити само на један аспект њене педагошке и списатељске делатности који нам се чини изузетно важним јер представља њено особено схватање не само педагогије као научне дисциплине, већ и њеног педагошког етоса. Реч је о ауторкином разумевању односа филозофије и педагогије или, прецизније, о њеном упорном настојању да у својим педагошким истраживањима и својој педагошкој пракси обнови ону изворну везу између филозофије и педагогије које су ове дисциплине имале од својих раних почетака, а која је из различитих теоријских, дисциплинарних и идеолошких разлога више пута кроз европску духовну историју раскидана, што је било на штету и филозофије и педагогије.

Иако је Љубица Радулашки писала о различитим теоријским и практичним педагошким проблемима, ипак, по нашем скромном уверењу, оно што је чинило саму срж њеног педагошког интересовања била је тежња да се педагогији, чак и у времену када је у нашој средини снажно доминирала једна идеологија, врати изгубљени статус и значај који је ова научна дисциплина имала у античко доба и у време после Француске револуције. То су две преломне историјске епохе у којима су европска педагошка мисао и педагошка пракса доживеле своје звездане часове и којима је наша ауторка

посвећивала посебну пажњу у раду са студентима и у својим педагошким истраживањима о Платону, Русоу, Хербарту и Младеновићу, кључним мислицима европске и домаће педагошке мисли, чије су идеје донеле епохални преокрет у развоју европске педагогије, а у нашој средини рецепција њихових педагошких идеја представљала је кључни елемент европеизације домаћих васпитних и образовних институција.

Стога није нимало случајно што је Љубица Радулашки као историчар педагошких идеја у својој списатељској и педагошкој делатности посебну пажњу посветила Платоновом схватању грчке паидеје у којој је чврсто постављен темељ васпитања и образовања у европској цивилизацији. Она је не само у својим истраживањима, већ и у својим надахнутим предвањима стално истицала грчку педагошку теорију да васпитање није никакав случајан и стихијски процес у коме се појединац обликује потпуно самостално, већ се васпитање чврсто ставља под човекову контролу. Другим речима, педагошка пракса схваћена је у списима грчких мислилаца као свесна делатност, одређена људском вољом и умом. Стога, према схватањима грчких мислилаца, онај ко обликује и васпитава стално пред собом треба да има једну норму, идеју, идеал који му служи као образац за обликовање.

Љубица Радулашки је у својим излагањима често истицала да Грци у свом схватању проблема васпитања као потпуно ново уносе у историју људског рода идеју да се у васпитању васпитава индивидуа, али само васпитање никако није индивидуално. Управо због уочавања важности идеје логоса, односно норме, Грци нису индивидуу, појединачног човека, узимали за норму у васпитању, већ идеју човека, дакле једну општост. Индивидуе се појављују и нестају, рађају се и умиру. Стога оне никако не могу бити истинске норме васпитања, већ је то једино идеја човека, тј. човек схваћен као род.

Паидеја, која је у непосредној вези с тим највишим човековим циљем, представља један свестан, логосом вођен процес који, будући да га не поседују други животињски облици, представља човекову специфичност. Суштина грчког педагошког увида јесте у томе да је једино човек способан да односећи се према млађим члановима своје заједнице, или уопште према другим људима, као образац васпитања пред собом у глави има идеју о томе какав би човек требало да буде, идеју о томе како би требало људе васпитавати да би потпуно достигли оно што човек може постићи, тј. да би се као људи остварили и довршили.

Паидеја код Грка, дакле, значи обликовање индивидуе према облику заједнице. То јасно имплицира да ће паидеја у једној заједници у различитим временима и приликама зависити од чврстине њених норми и идеала, тј. од општих прилика које владају у њој. Васпитање ће се, дакле, кроз историју

не само разликовати од заједнице до заједнице, од државе до државе, већ ће се мењати и унутар саме заједнице, зависно од начина њеног одношења према свом карактеру и идеалу.

Кад данас готово школски кажемо да грчки појам паидеје обухвата садржај наших појмова васпитања и образовања, ми у великој мери погађамо његову суштину. Паидеја, међутим, обухвата и још нешто о чему овде исто тако нешто треба рећи. Индивидуа доиста није циљ грчког схватања васпитања, али је она појам од кога се полази. Уочивши све могуће разлике у склоностима и особинама различитих људи, Грци су јасно схватили да се у сваком процесу васпитања и образовања у најопштијем или само ускошколском смислу мора кренути од самих интересовања и способности које појединац у себи носи. Учитељи или полис као васпитачи само су *паидагогоси*, што према етимологији и схватању те кованице значи да само воде и усмеравају душу. То грчко схватање о индивидуи као почетку васпитања и образовања најбоље се одсликава на месту на коме Платон критикујући софисте и њихов приступ педагогији каже: „Они тврде да души могу усадити знање иако га она нема, као да слепим очима могу усадити вид.“

Етимолошка основа немачке речи *Ерзиехунг* (извлачити, извлачење) за појам васпитања сасвим лепо означава оно што васпитање треба да чини са човеком. Исто као што Сократ радећи посао сличан бабици само „извлачи“ из свог саговорника оно што овај на неки начин у облику клице већ поседује, и само му помаже да на светлост дана „изведе“, реализује то што у себи као способност за сазнавање има, тако и сваки други учитељ, васпитач или полис третирају свог васпитаника.

Паидеја, дакле, полази од индивидуе, „извлачи“ из ње све оно што јој је природа дала и што представља њену разлику у односу на друге људе и „води“ је, како Платон каже, „према светлости“. Ту сада наступа овај други део појма паидеје, садржан у појму обликовања, давања одређеног облика човеку. Као једина животиња која има *логос* и која има способност да увиђа „идеје“, човек-васпитач не „води“ васпитаника случајно и без плана, већ га обликује на начин који је заједница у којој он живи одредила као своју норму. Тако се, дакле, полис сам, тј. људска заједница, појављује као васпитач пре свих осталих других „малих“ васпитача. Она је васпитач и педагог *пар ехеланс*. Грчка паидеја дакле, полази од човека као специфичне разлике, дакле индивидуе, али га васпитава не према њему, не према појединачном човеку, већ према идеји човека која је општеважећа и обавезујућа за читаву врсту. Тако основна карактеристика грчког схватања васпитања и образовања није индивидуализам, већ хуманизам. Основни циљ паидеје јесте дакле да полис васпитава и обликује човека за његов суштински облик, који је најдостојнији њега самог, а то је у Грчкој био слободан и срећан живот

индивидуе у заједници с другим људима. Другим речима, полис васпитава своје чланове према општеважећем „облику“ читавог рода, покушавајући да ту идеју човека утисне у сваког појединца.

Ако бисмо желели да из педагошких расправа Љубице Радулашки посвећених Платоновој педагошкој мисли извучемо поуку која би могла бити важна и за разматрања савремених педагошких проблема, могли бисмо рећи да се она састоји у ауторкином чврстом уверењу да васпитање схваћено као брига заједнице за сваку индивидуу налаже сваком појединцу безрезервно служење заједници. Другим речима, служећи заједници, индивидуум заправо излази из себе и побеђује своју себичност, афирмишући тако у себи, аристотеловским речником речено, *политикон* насупротив *зоону*.

У модерној европској историји, Фихтеов ученик Фридрих Хербарт био је практично први модерни педагог после грчке филозофске и педагошке традиције који је уз Русоа и Песталоција васпитање поново схватио „озбиљно“. За њега се оно никако не своди само на скуп педагошких норми, нити на дидактичке проблеме, нити само на школу као специфично место модерног педагошког рада, већ се делатност васпитача, или, изражено терминологијом коју је преузео од свог учитеља Фихтеа, научника, директно доводи у однос с друштвом, тј. заједницом у којој појединац живи.

Хербартова концепција педагогије омогућила је да ова дисциплина добије потпуну самосталност и да постане део универзитетског образовања, за кратко време стекла је огроман углед и брзо се ширила не само у европским универзитетским центрима, већ и у САД и на другим континентима. Имајући у виду огроман утицај Хербартове педагошке доктрине и разне контроверзе које су у протекла два века пратиле њен бурни развој, Љубица Радулашки је покушала да у својој докторској дисертацији истражи кључне аспекте Хербартове педагошке доктрине, ширину утицаја његове педагошке мисли у свету и најважније педагошке контроверзе које су његове педагошке идеје изазвале у протеклом периоду. Настојећи да у својим истраживањима испита темељне принципе Хербартове доктрине и да затим истражи различите облике рецепције његових педагошких идеја, она је у свом раду успела да реализује само прва два дела свог педагошког пројекта. У том делу рада она је указала на огроман глобални утицај Хербартове педагошке мисли у савременој теорији образовања и васпитања, а затим је узимајући у обзир биографске податке размотрила кључне моменте у развоју Хербартовог педагошког учења. Завршени делови овог амбициозног научног пројекта сасвим јасно показују да би његова целовита реализација имала велики значај не само за боље разумевање историје развоја српске педагогије, већ и за дубље разумевање главних токова европеизације и модернизације српског друштва, формирање српске

културне елите и изградњу наших образовних институција према европском узору. Стога овај недовршени научни пројекат представља велики задатак и обавезу свим будућим истраживачима педагошке мисли који желе да својим научним истраживањима наше савремене духовне историје допринесу критичком самоосвешћивању свога народа. То је педагошки завет који нам је оставила Љубица Радулашки.